

atteliér

y Trnave

Položme si rómsku otázku

**Phučav tutar pre kaja
romani otázka?**

diskriminácia rómskych detí | reportáž zo sanatória | zdražovanie obedov

06 | máj 2023 | 20. ročník

RÓMSKA VLAJKA A HYMNA

Koleso na rómskej vlajke je zhodné so symbolom dharma čakra na indickej vlajke. Predstavuje spojenie Rómov s ich indickou pravlastťou. Zároveň symbolizuje pohyb, osud, život.

ORIGINÁL RÓMSKY JAZYK

Jelem, jelem,
lungone dromenca,
malad'ílom bachtale Romenca.
Aj Romale, aj čhavale.
Aj Romale, aj čhavale.

Aj, Romale, khatar tumen aven?
Le cerhence, bachtale dromenca?

The man esas bari famil'ija,
murdard'a la e ka'li legija.

Aven manca
sa lumake Roma,
kaj phuterde le Romenge droma.

Ake vrjama - ušti Rom akana,
Amen chu'as the mištes keraha.
Aj Romale, aj čhavale.
Aj Romale, aj čhavale.

PREKLAD SLOVENSKÝ JAZYK

Šiel som, šiel som,
dlhými cestami.
Stretol som sa so šťastnými Rómami.
Ó Rómovia, ó chlapci.
Ó Rómovia, ó chlapci.

Ó Rómovia, odkiaľ prichádzate?
So stanmi, po šťastných cestách?

Aj ja som mal veľkú rodinu.
Zabila ju čierna légia.

Podťe so mnou, Rómovia
do celého sveta.
Kde sa otvorili cesty Rómom.

Teraz je tá chvíľa - povstaň človeče.
Vyskočíme a bude dobre.
Ó Rómovia, ó chlapci.
Ó Rómovia, ó chlapci.

redakcia

šéfredaktorka

Bernadetta Čaranová

redaktori

Adam Kysler
Barbora Hudáková
Dominika Zvercová
Karolína Račková
Lenka Šamajová
Lucia Bakusová
Mária Greifová
Michaela Fajnor Krajčovičová
Monika Cihlářová
Viktória Revajová

editori

Beáta Čúzyová
Filip Mazák
Katarína Borovská

šéfgrafik

Patrik Friedmann

grafici

Adam Gulák
Antónia Kenderešová
Beáta Špaková
Branislav Čevela
Daniela Bašteková
Dita Szabóová
Helena Niedlová
Karin Štibravá
Klaudia Racenbergerová
Mária Marková
Matúš Kandalík
Simona Benková
Simona Sarvašová
Veronika Fašková
Zuzana Gáborová

fotografky

Natália Ševčíková
Sandra Struhárová
Simona Sarvašová

komiks

Samuel Lukáč

Prvý nádych,

nie je pre každého rovnaký. Niektoré nádychy sprevádza plač. Niektoré bojujú o život. Dýchame ten istý vzduch a predsa – dýcha sa nám ľahšie, ak je naša koža biela. Zaužívali sme pojem rómska otázka, ale pýtame sa prí málo. Žijeme v komforte. Rómov na ulici obchádzame, bojíme sa, že nás z neho vytrhnú. Keď prídeme domov, hromžíme nad správami. Zas dávajú tie rómske osady! Rómovia však nie sú na okraji spoločnosti dobrovoľne. V jej strede by sa im dýchalo ťažko. A aj napriek tomu spievajú. Nielen pre seba, ale pre nás všetkých.

Niektorí sa však spievať boja, aj keď sa im dýcha ľahšie. Myslím na Rómov s bielou kožou. Myslím (aj) na seba. Sedíme na prahu generáčnej chudoby a diskriminácie, ale nikdy ho neprekročíme. Hľadáme len z diaľky. Pre obavy z odsúdenia žijeme v tichu. Ja už 22 rokov. Ak chceme niečo zmeniť, svoj komfort musia opustiť aj Rómovia. Aj ja.

Pomaly sa učim, spolu s celou redakciou, spievať. Som na všetkých jej členov neskutočne pyšná, pretože to robia odvážne a s citom. A vás milí čitatelia pozývam tiež – spievajte spolu s nami. Toto je náš prvý nádych.

Bernadetta Čaranová

ŠÉFREDAKTORKA | sefredaktor@atelier.sk

Titulná strana:

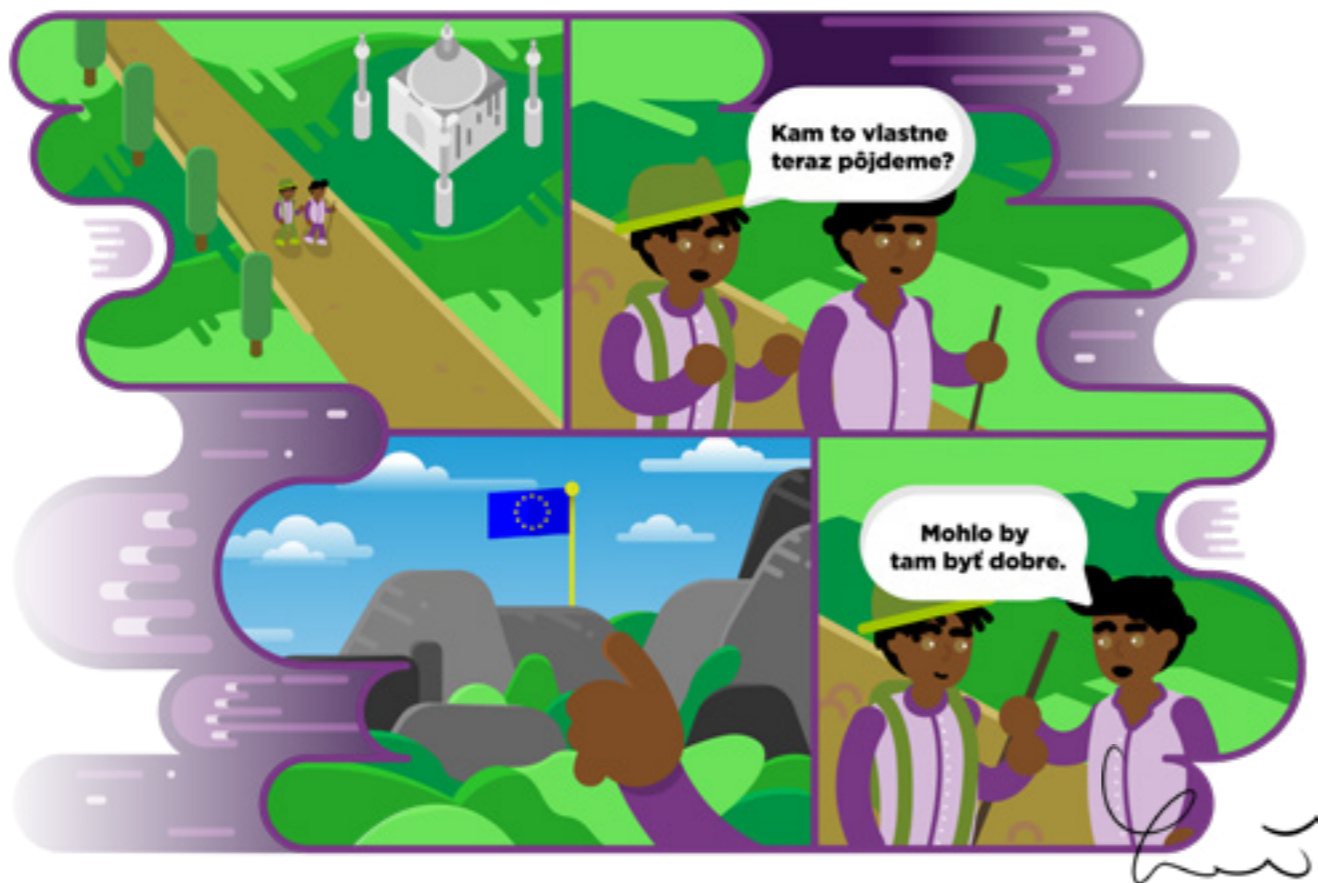
Grafik: Branislav Čevela

Foto: Eva Jonisová

Časopis atelier je študentský časopis, ktorý počas akademického roka vychádza každý mesiac na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Adresa redakcie: Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Skladová 691/3, 917 01 Trnava. Adresa univerzity: UCM, Nám. J. Herdu 577/2, 917 01 Trnava. Elektronické vydanie ISSN 1339-1410, tlačene vydanie ISSN 1336-9342. Uzávierka čísla bola 13.4.2023.

Čítajte nás na:

atelier.sk

11 reportáž

sanatórium v Senci

13 téma

rómski partizáni

18 komiks

segregácia počas Márie Terézie

22 spoločnosť

ľudia bez domova

24 absolvent

Zuzana Lukáčová o adopcii

28 ucm info

zdražovanie obedov

Hlavná budova UCM, predajňa kníh UCM, všetky budovy FMK a kaviareň Leháro.

Recykláciou nášho časopisu prispievate k ochrane životného prostredia

Sledujte nás na:

@attelierSK

@attelier_magazine

Pošlite nám vaše tipy, pripomienky či návrhy spolupráce:
redakcia@attelier.sk
sefredaktor@attelier.sk

O kvalite života Rómov rozhoduje aj to, odkiaľ pochádzajú

Vzdelávací systém Slovenskej republiky čelí rôznym problémom. Neustále sa diskutuje o zastaralých učebných osnovách či nedostatočnom počte kvalitných pedagógov, avšak zabúda sa na kvalitu vzdelávania rómskych detí z marginalizovaných komunít. Osoby rómskeho etnika sú v mnohých prípadoch odsúdené na neúspech už len pre to, odkiaľ pochádzajú. Smutné je, že daný fakt podnecuje aj školstvo. Mnoho rómskych detí je bez súhlasu posielaných do špeciálnych tried určených pre osoby s ľahkým mentálnym postihnutím. Nielenže to ovplyvňuje ich možnosti na trhu práce, ale aj šancu na lepší život. Ešte stále sme teda nespokojní s tým, že máme prístup ku kvalitnému vzdelaniu?

Autorka: Lenka Šamajová
Foto: atteliér/Natália Sevcíková

Kde pramení problém so vzdelávaním rómskych detí?

Mnoho rómskych detí navštevuje špeciálne triedy alebo školy určené pre osoby s ľahším mentálnym postihnutým. Podľa Mareka Lukáča nestačí len kvalitnejšie vzdelávanie, potrebujeme viac Rómov aj v politike či v médiách.

Štátna tajomníčka rezortu školstva pre národnostné a inkluzívne vzdelávanie Monika Filipová pre teraz.sk uviedla, že mnoho z týchto detí sa do daných tried dostalo len preto, že neovládajú slovenský jazyk. Podľa jej slov nám túto skutočnosť vyčíta aj Európska komisia.

Vzdelávanie rómskych detí v špeciálnych triedach a školách

Ako potvrdil aj Denník N, minulý rok slovenské súdy prvýkrát uznali segregáciu rómskych detí v špeciálnom školstve. Išlo o prípad, kedy na základnej škole v Hermanovciach boli rómske deti nezákonne vzdelávané v špeciálnych triedach pre deti s ľahkým mentálnym postihnutým.

Podľa Mareka Lukáča je to s veľkou pravdepodobnosťou iba špička ľadovca. Poukazuje na to aj zastúpenie rómskych detí v špeciálnych výchovno-vzdelávacích zariadeniach. Avšak na to, ako často k diskriminácii tohto typu dochádza, je

potrebné rediagnostikovať každé dieťa zaradené do danej triedy alebo školy.

„Kľúčové je nastaviť prípadnú diagnostiku tak, aby reflektovala materinský jazyk dieťaťa a tiež takzvaný sociálny hendikep, ktorý je na rozdiel od mentálnej retardácie možné vhodnými edukačnými stratégiami pomerne rýchlo prekonať,“ dodáva Lukáč.

Ak ide o podiel rómskych žiakov v špeciálnom školstve, teraz.sk dodáva, že v roku 2020 tvorili Rómovia 63 % všetkých žiakov špeciálnych tried a 42 % všetkých žiakov špeciálnych škôl. Existuje ale šanca, že dieťa v takejto triede dosiahne lepšie študijné výsledky, nakoľko je v nej menší počet žiakov a učivo sa preberá pomalším tempom. Fakt, že potom môže mať nižšiu šancu zamestnať sa, nemusí byť vo chvíli zápisu rozhodujúci.

Lukáč tvrdí, že práve etnicita spojená s týmto druhom vzdelania sa prezentuje ako znevýhodňujúci prvok rómskych detí. Neترúfa si

však hodnotiť, či spomenuté zaradovanie do špeciálnych tried a škôl sa odvíja len na základe tohto faktoru.

Diskriminácia na základných školách

Mnoho rómskych rodičov si pri zápise dieťaťa do školy vyberie možnosť, aby navštevovalo rómsku triedu. Je za tým za najmä pocit bezpečia, ktorý sa odzrkadľuje od ich predošlých negatívnych skúseností zo základnej školy.

„Problém sa prehĺbuje do bodu, kedy už žiadny rodič nechce dať svoje dieťa do rómskej triedy.“

„Z vlastných výskumných zistení môžem povedať, že súčasný dospelý z marginalizovanej rómskej komunity hodnotia vlastné vzdelávanie na základnej škole rôznorodo. Niektorí spomínajú diskrimináciu a nezujem zo strany učiteľov, no na druhej strane považujú aktuálny stav na školách za horší ako v minulosti,“ vysvetľuje Lukáč.

Podľa Mareka Lukáča generčná chudoba nesúvisí len s absenciou vzdelania.

V mnohých prípadoch sú rómske deti automaticky zaradené do špeciálnych škôl alebo tried.

V súčasnosti vznikajú rómske triedy práve na základe rozhodnutia rodičov detí z majority, ktorí si neprajú, aby súčasťou triedy, ktorú navštevuje ich dieťa, boli rómski spolužiaci a spolužiačky.

„Problém sa týmto prehĺbuje, zvyšuje sa koncentrácia rómskych detí v triede a kulminuje do bodu, kedy už žiadny rodič z majority nechce dať svoje dieťa do rómskej triedy,“ dodáva Lukáč. Z toho vyplýva, že nemáme problém len so vzdelávaním, ale aj so spoluživaním. Majorita akoby nechce prijať fakt, že zlepšovanie situácie Rómov sa spája aj so zlepšovaním kvality života všetkých obyvateľov komunity. Ide najmä o úlohu komunálnej politiky, ktorá by na tom mala intenzívne pracovať.

„Na vzdelávanie rómskych detí má vplyv aj kvalita pedagogického zboru.“

Okrem toho predpoklad, že rómske deti sa nedokážu bez majoritných spolužiakov dobre učiť, sa nemusí zakladať na pravde. Ako tvrdí Lukáč, problém nespočíva len v samotnej etnickej homogenite školskej triedy, ale skôr v spôsoboch, ako sa pristupuje k jej vzdelávaniu. Čisto rómske triedy nemusia automaticky znamenať zníženú kvalitu vzdelávania. Práve preto sa musia naplniť základné princípy kvality výchovno-vzdelávacieho procesu.

Jednou zo zaujímavostí je aj to, že na kvalitu vzdelávania trpí v konečnom dôsledku celý náš školský systém. Na základe toho Lukáč spomenul prieskum OECD z roku 2011, ktorý poukazuje na to, že slovenské deti vo všeobecnosti nerady chodia do školy. Okrem toho, lepší študenti ani len neuvažujú o tom, že by pokračovali vo vysokoškolskom štúdiu na Slovensku.

Kvalita pedagógov ako kľúčový faktor potrebného vzdelania

Na vzdelávanie rómskych detí z marginalizovaných komunit má do značnej miery vplyv aj kvalita pedagogického zboru. Po sociálno-ekonomických a sociálnych-kultúrnych podmienkach ide o ďalší dôležitý faktor, ktorý zohráva primárnu úlohu v edukácii.

Ako uvádza Lukáč, danú skutočnosť potvrdzuje aj mnoho výskumov, ktoré sa realizovali na jeho pracovisku. Pokiaľ dospelý spomína na svoje školské časy v pozitívnom svetle, s veľkou pravdepodobnosťou v jeho spomienkach rezonuje dobrý učiteľ. Na Slovensku je mnoho pedagógov, ktorým záleží na kvalite vzdelania žiakov, ale aj napriek tomu sa v školstve vyskytuje mnoho problémov. Najväčšie komplikácie pociťujú ľudia v rurálnych (vidieckych, dedinských, pozn. red.) oblastiach, kde žije veľa Rómov.

„Školy, ktoré v týchto lokalitách pôsobia, zápasia s kvalitným personálnym zabezpečením výučby a pedagogické zbory sú často prestarnuté.“

Navyše, voči rómskym deťom je v nich zabehnutý určitý, jemne povedané, nie ústretový prístup, vysvetľuje danú problematiku Lukáč. Aj preto k najväčším problémom slovenského školstva patrí dostať do škôl kvalitných pedagógov na všetkých stupňoch vzdelania.

Lukáč dodáva, že mnoho učiteľov počas edukácie rómskych detí zvolí ľahšiu cestu odporu. Zároveň sa časom stotožnia so skutočnosťou, že im stačí dať len nejaký základ. Deti môžu takeho učiteľa v mnohých prípadoch vnímať ako láskavého a chápevého. S odstupom času to mnohí dospelí Rómovia považujú za obrovský nedostatok vzdelávania, ktorý ich pripravil o to, aby boli v školskom systéme úspešnejší.

„Niektorí spomínajú diskrimináciu a nezujem zo strany učiteľov.“

Na základe toho sa im poskytuje druhošancové vzdelávanie. Prostredníctvom neho môžu dosiahnuť stupeň vzdelania, ktorý sa im nepodarilo z určitých príčin v určitom veku dosiahnuť. Na Slovensku však zatiaľ nemáme zavedený koncept, ktorý by školám finančne, legislatívne a metodicky umožňoval realizovať skutočný druh tohto vzdelávania.

Autorka: Lenka Šamajová
Foto: Eva Jonisová
Zdroj: suvada.sk, teraz.sk, dennikn.sk, atelier.sk

Chvíľková záležitosť v Lomničke

Malá dedinka na hornom Spiši, do ktorej len tak neza-
blúdite – nemáte to po ceste, nech idete kamkoľvek.
Do Lomničky musíte ísť cielene.

Aj my sme išli. Spolu s fotoateliérom AKMF sme v rámci
workshopu v Podolínci zbehli do približne 5 km vzdia-
lenej obce, v ktorej v roku 2011 žilo takmer 80 % Rómov
a 20 % Slovákov. V roku 2001 to bolo naopak, 91 % sa prí-
hlásilo k slovenskej národnosti a 7,5 % k rómskej. Podľa
posledného sčítania z roku 2021 si až 95 % Lomničianov
zvolilo ako prvú slovenskú národnosť, no ako ďalšiu si
rómsku zaškrtnulo takmer 98 % ľudí. Je teda úplne na-
mieste, keď povieme, že Lomnička je rómska obec.

Zamierili sme do komunitného centra, v ktorom sa
miestnym deťom venuje päť sestier z Kongregácie škol-
ských sestier sv. Františka. Priniesli sme hračky a oble-
čenie – a odniesli si zmenu pohľadu na svet. Nech to
znie akokoľvek pateticky, takéto stretnutia nás menia.

Hneď pred centrom nás obkolesili deti, najskôr ostý-
chavé, po chvíľke odvážne. Niektoré len v ponožkách,
premočených, lebo bolo mokro. Ktovie, či sa pre ne na-
šli topánky v tých vreciach s oblečením... Keď sme sa
išli po Lomničke prejsť, deti sa na nás zavesili z oboch
strán – jedno dievčatko sa mi prilepilo na ľavú ruku, na-
ňho sa napojilo ďalšie a ďalšie, a to isté aj z druhej stra-
ny. Vytvorili sme reťaz, po ceste sa presúvali celé po-
spájané rady ľudí.

Nečakala som to. Nečakala som takú blízkosť a bez-
prostrednosť, nečakala som, že mi budú hladkať a chváliť
vlasy. Ony zase nečakali, že sa tam objaví asi 10 ľudí s foto-
aparátmi, prídu ako veľká voda a rovnako rýchlo aj odídu.

Chvíľková záležitosť, jedno popoludnie, ktoré mám aj
po rokoch stále v živej pamäti. Kultúrne šoky, páchnuca
zdochlina psa, lepkavé prsty. Chvíľková záležitosť, jedno
popoludnie a konfrontácia s generačnou chudobou. No
na niektoré situácie v živote nenachádzame hneď a za-
raz jednoduché a rýchle riešenia. A na niektoré sme prí-
krátki. Možno sa zdá, že nerobíme veľa – ale už aj to, keď
sa pri rodinných oslavách a hlasných zovšeobecňujúcich
debatách namierených proti Rómom ozveme, niečo zna-
mená. A pevne verím, že aj táto vizuálna esej, ktorá je
mikrospprávou o lomničianskych deťoch.

Autorka: Eva Jonisová
Foto: Eva Jonisová

Rómske a nerómske deti medzi sebou rozdiely nerobia, tak prečo dospelí áno?

Predsudky, stereotypizácia či odsudzovanie – s týmto všetkým sa spája práca s ľuďmi rómskeho pôvodu. Navštívili sme sanatórium v Senci, kam chodia aj rómske deti a nachvíľu sme boli súčasťou ich diania v škole.

Po dlhej ceste plnej prestupov a následne po kľukatej ceste k hlavnej bráne sme sa dostali do Súkromného liečebno-výchovného sanatória v Senci, špecializovaného pre chlapcov. Privítala nás jedna z pedagogičiek.

Chvíľu trvalo, kým sme sa dostali k hlavnému vchodu základnej školy, no za ten čas nám pedagogička ozrejmila históriu sanatória a jeho areálu. Ten bol pôvodne vojenskými kasárňami a veľmi nerovnomerný terén tomu aj nasvedčoval. „Spravilo sa tu kus roboty, keďže po kasárňach ostal neporiadok a bolo to tu v hroznom stave. Dá sa povedať, že sanatórium vyrástlo z popoľa,“ popísala pedagogička, ktorá tu pracuje už od začiatku.

Vonkajšok nás veľmi neočaril, zatiaľ čo vnútro nás dojalo

Sanatórium sa nachádza na okraji Senca. Od hlavnej cesty je veľmi prehľadnuteľné a je tiež pomerne ďaleko. Jeho areál je ale skutočne veľký, plný stromov a s pekným výhľadom na Senec a okolie. Okrem hlavnej školskej budovy tu je aj internát alebo menšie budovy, ktoré slúžia na spravovanie areálu.

Hlavná budova školy, ale aj vedľajšie, nevyzerali navonok veľmi sympaticky. Vo vnútri sa však skrývalo prekvapenie v podobe milých zamestnancov a detí, ktoré sa po našom príchode začali veľmi hanbiť. I tak nás ale privítali s úsmevom a dobrou náladou,

hoci to mohlo byť aj kvôli prestávke, na ktorú práve zazvonilo.

Ústretoví pedagógovia

Pri vchode nás privítala tiež riaditeľka Základnej školy pri SLVS Senec Helena Varinská. S ňou sme postupne prešli väčšiu triedu, v ktorých nás zoznámila s deťmi. Zakaždým nás jednohlasne pozdravili a venovali nám ďalšie úsmevy.

Pri prechode z jednej triedy do druhej nás najviac upúťali práce žiakov na chodbe a výzdoba, ktorú chlapci tvoria v rámci vyučovania. Na jednej z týchto vyučovacích hodín sme sa boli pozrieť aj my a videli sme tak kreativitu detí v plnom prúde.

„Až 63 % rómskych detí chodí do škôl výlučne pre Rómov alebo majú väčšinu spolužiakov práve z rómskej komunity.“

Pedagógovia sa deťom venovali spoločne, ale aj individuálne. Navzájom mali harmonické vzťahy, dokonca by som sa ich nebála nazvať až kamarátskymi. Dôkazom toho bolo aj to, ako deti pribiehali k pedagógom a stále sa ich na niečo pýtali alebo sa chceli len porozprávať. „Pani učiteľka, prosím, môže nám fotografa spraviť spoločnú fotku na pamiatku?“ opýtalo sa jedno z detí a nám hneď nabehol úsmev na tvári.

Žiaci tu rozdiely nerobia

Už pri vstupe do školy sme si všimli, že tu nie sú len rómske deti. Sanatórium nie je výlučne len pre rómskych chlapcov, ale celkovo pre chlapcov s výraznými poruchami učenia, poruchami aktivity a pozornosti, s miernymi poruchami správania a podobne. „Sú tu aj rómske deti, ale žiaci medzi sebou rozdiely vôbec nerobia. Bavia sa, rozprávajú sa a nemajú medzi sebou problémy,“ opisuje riaditeľka školy.

Deti tu medzi sebou rozdiely naozaj nerobili, z čoho by si veľa dospelých ľudí mohlo zobrať príklad. Pobyt v sanatóriu, podľa slov pedagogičky, trvá približne od troch do šiestich mesiacov, a každý z chlapcov si vždy nájde kamarátov a svoju skupinku, do ktorej patrí.

Podľa štatistiky z roku 2022 však až 63 % rómskych žiakov na Slovensku navštevuje školy, kde majú väčšinu spolužiakov rovnako Rómov, alebo sú v špeciálnych školách výlučne pre rómske deti.

Zamyslime sa, či by bolo v našej krajine voči Rómom toľko predsudkov, ak by sme nesegregovali rómsku spoločnosť už od útleho detstva. Majorita Rómom od začiatku posúva štartovaciu čiaru do života ďaleko za ostatných. Keď ale deti medzi sebou rozdiely nerobia, prečo dospelí áno?

Autorka: Karolína Račková
Foto: atteliér/Natália Ševčíková

Riaditeľka ZŠ Varinská: Zlyhania sa boja aj rómske, aj nerómske deti

O problematike porozprávala aj riaditeľka Základnej školy pri SLVS Senec Helena Varinská, ktorá v zariadení pracuje už 6 rokov.

Ako vnímate svoju prácu?

Beriem ju ako zmysluplnú súčasť môjho života. Naplnia ma, motivuje, nedovolí mi stagnovať. Dáva mi možnosť pracovať v súlade so sebou a s mojimi hodnotami.

Súčasťou sú však aj pochybnosti, či pobyt dieťaťa v špeciálnom výchovnom zariadení odstráni všetky negatívne prejavy v jeho správaní a či získané pozitívne prejavy bude dieťa schopné udržiavať a rozvíjať po návrate do domáceho prostredia.

Aké deti chodia do vašej školy?

Žiaci, ktorí navštevujú našu základnú školu počas pobytu v liečebno-výchovnom sanatóriu (na základe súdneho rozhodnutia o neodkladnom alebo výchovnom opatrení – pozn. red.) sú zväčša deti so zanedbanou povinnou školskou dochádzkou, deti s výraznými poruchami učenia, poruchami aktivity a pozornosti alebo deti s miernymi poruchami správania.

Bez ohľadu na to, či ide alebo nejde o rómske dieťa, žiaci majú niečo spoločné - strach zo zlyhania, z neúspechu, pocit menejcennosti, odpor k školským povinnostiam či nerešpektovanie autorít. Pre deti sú to obrovské problémy, ktoré sa snažíme zastaviť, korigovať, postupne odstraňovať a nahrádzať pozitívnym prežívaním, budovaním hodnôt, sebapoznáním, sebaovládaním a získavaním sebadôvery.

Čiže je to beh na dlhú trať.

Podat' deťom pomocnú ruku vo chvíli, keď ju potrebujú, venovať im čas, pozornosť a lásku je cieľ a proces, ktorého výsledky ťažko vyjadriť v merateľných jednotkách. Verím, že ak dieťa zažije pocit úspechu v škole, uznanie a odmenu za úsilie, bude túžiť zažiť tento pocit znova.

Aký bol pre vás začiatok v tejto práci?

Šokujúci a príjemný zároveň. V predchádzajúcej pedagogickej praxi som nemala príležitosť vzdelávať takto špecifickú skupinu detí – chlapcov vo veku od 11 do 16 rokov vrátane rómskych detí, ktorých temperament a znásobené prejavy emócií mi spočiatku dali zabráť. Vďaka ochote skúsenejších kolegov a podpore zo strany vedenia sa mi to však podarilo zvládnuť.

Z vlastnej skúsenosti môžem potvrdiť, že až po oboznámení sa s históriou, kultúrou, zvykmi a spôsobom života Rómov, som mnohé ich prejavy, životné postoje či spomínaný temperament začala vnímať a prijímať s väčším pochopením. To mi následne umožnilo hľadať a nachádzať efektívnejšie formy sprevádzania rómskych detí počas pobytu v našom zariadení.

Aký máte najväčší zážitok z práce?

Každý pracovný deň v našej škole je plný rôznych emócií, nových skúseností a zážitkov. Teším sa z každého malého víťazstva či pokroku pri sprevádzaní detí, ktoré sa ťažšie adaptujú na režim zariadenia a ktorým trvá dlhšie, kým si dokážeme vytvoriť vzťah založený na dôvere a vzájomnom rešpekte.

Čo by ste odkázali čitateľom, ako niekto, kto pracuje s rómskymi deťmi?

Nepovažujem sa za odborníka v riešení rómskej problematiky. Žiaľ, negatívne skúsenosti

s rómskou komunitou v nás vytvárajú predsudky. Máme tendenciu utvárať si vlastnú predstavu o celom rómskom etniku a strácame ochotu pomáhať niekomu, kto našu pomoc vedome zneužíva.

Predsa ste ale súčasťou života rómskych aj nerómskych detí v období ich dospievania a hľadania si miesta v spoločnosti.

Áno, napriek dospeláckemu vzhľadu sú to stále deti, ktoré nás potrebujú. Naše trpezlivé sprevádzanie, sústavné vysvetľovanie, citlivé načúvanie bez odcudzovania či vytykania chýb, za ktoré často samy nemôžu. Pýtate sa prečo? Z úplne jednoduchého a prirodzeného dôvodu – aj ony raz budú rodičmi a budú vychovávať svoje vlastné deti.

Autorka: Karolína Račková
Foto: atteliér/Natália Ševčíková

HELENA VARINSKÁ
Študovala na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave - učiteľstvo všeobecnovo-vzdelávacích predmetov, aprobácia SJL, VYV, Kvalifikačné vzdelávanie na získanie špeciálnopedagogickej spôsobilosti - špecializácia: pedagogika detí s poruchami správania a psychosociálne narušených. V školstve pracuje od roku 2000. V Súkromnom liečebno-výchovnom sanatóriu pracuje od roku 2017, aktuálne na pozícii riaditeľky Základnej školy pri SLVS Senec.

V spoločnosti sa šíria nepravdy o Rómoch. Ktorým ste uverili?

Stereotypy a predsudky voči ľuďom rómskeho pôvodu v spoločnosti kolujú už veľmi dlho a zaužívali sa ako hotová vec. Väčšinou sa však nezakladajú na realite. Ruku na srdce, ktoré z nich ste doteraz považovali za pravdivé?

Rómovia
zarábajú na deťoch
a prídavkoch.

01

Najvyššia suma na dávky v hmotnej núdzi je pre rok 2023 259,40 eura mesačne, ak ide o dvojicu s viac ako štyrmi deťmi. Pre porovnanie, minimálna mzda pre rok 2023 bola stanovená na 700€. V tomto kontexte možno len ťažko hovoriť o tom, že Rómovia na prídavkoch zarábajú.

Rómovia žijú
v chatrčiach.

02

V roku 2013 sa uskutočnilo terénne mapovanie, známe ako Atlas rómskych komunit, podľa ktorého až 46 % Rómov žije v takzvanom rozptyle, teda medzi ostatnými obyvateľmi Slovenska. Zvyšná skupina, približne 54% Rómov žije v nejakej forme koncentrácie, čo znamená, že sú spolu ako komunita. To ešte nemusí znamenať, že nie sú začlenené medzi väčšinovú spoločnosť. Posledná skupina asi 18 % všetkých Rómov žije v segregácii, čiže oddelene.

Rómovia
vo vylúčených
komunitách sa
nechcú integrovať
do systému.

03

Sociálna situácia ľudí vo vylúčených komunitách ich núti, aby sa starali primárne o to, aby nejakým spôsobom prežili. Nemajú preto kapacitu premýšľať o budúcnosti a nevytvárajú si finančné úspory, keďže na každodennej báze riešia otázku prežitia. Vymaniť sa z chudoby je omnoho ťažšie, ako si môžeme myslieť. Človek, ktorý sa chce z chudoby dostať, potrebuje veľa pevnej vôle, podpory a často i šťastia. Musí si osvojiť pravidlá a normy strednej triedy, ktoré často dobre nepozná. Spýtajme sa aj majority, či ich ona chce prijať medzi seba. Prieskumy v rámci Eurobarometra ukazujú, že ako obyvatelia Slovenska sa v miere diskriminácie voči Rómom radíme na prvé miesta v Európe.

Rómom nezáleží
na vzdelaní.

04

Úspešnosť rómskych detí ovplyvňuje množstvo faktorov, niektoré možno považovať za kultúrne, ďalšie za sociálne. Od nedostatočnej prípravy na školu v predškolskom veku, pokračujúc nezariadením sa do plnohodnotného vyučovania, slabšou znalosťou vyučovacieho jazyka, nevhodnými domácimi podmienkami na štúdium, až po neprijatie zo strany nerómskych spolužiakov, ale často aj zo strany učiteľov. Problémom je rovnako systematické zaraďovanie rómskych detí do špeciálnych škôl.

Rómovia nechcú
pracovať.

05

Štúdie odhadujú, že iba približne 15 % rómskej populácie má dnes legálnu prácu, oproti 65 % zvyšnej časti obyvateľov Slovenska. Medzi hlavné príčiny patria skutočnosť, že väčšina Rómov žije v menej rozvinutých regiónoch na strednom a východnom Slovensku, kde je aj všeobecná miera nezamestnanosti vyššia. Ak Rómovia aj majú prácu, často je nestabilná, čoho dôsledkom sa opakovane ocitajú medzi nezamestnanými. Ani vyššie vzdelanie častokrát nezaručuje Rómom šancu na zamestnanie kvôli etnickej diskriminácii na trhu práce. Poznáme prípady, keď bolo v inzerátoch priamo uvedené, že Rómovia sa ani nemajú hlásiť o danú pracovnú pozíciu.

Nacisti z Rómov spravili obeť, ich odvaha a odhodlanie hrdinov SNP

Neboli len obeťami druhej svetovej vojny a holokaustu. Rómovia sa v odboji aktívne zapájali, vytvárali partizánske oddiely a spolupracovali s americkou spravodajskou službou.

Ján Lacko bol rómskym partizánom väzneným v koncentračnom tábore v Dubnici nad Váhom. Keď tam vypukla epidémia týfusu, prihlásil sa medzi chorých, aj keď nebol. Nakazených mali odviezť do nemocnice. Na radu jedného Nemca, ktorý mu povedal, že ich vezú na smrť, sa schoval. Tak sa mu podarilo utiecť. Ako Róm sa pridol k odboji a aktívne sa zapojil do Slovenského národného povstania.

S nacistami spolupracovali aj ľudia z dediny, kde býval. Mladí chlapci boli dokonca súčasťou Hitlerjugend. Táto mládežnícka polovojenská organizácia mala vychovať mládež, ktorá by bola úplne oddaná nacistickým myšlienkam. Práve miestni mladí Česi z tejto organizácie ukázali a priviedli gestapo k domom prenasledovaných Rómov.

Osud Jána Lacka

V novembri 1944 vtrhlo gestapo do domu Jána Lacka v Dolnom Turčeku na strednom Slovensku. Takéto odvetné akcie sa proti podhorským dedinám konali vo viacerých slovenských obciach. Kvôli podozreniu z napomáhania partizánom jeho dom vypálili a Jána Lacka odviezli do koncentračného tábora.

Jeho mamu Máriu (69), manželku Rozáliu (36) a dcéry Margitu (17), Gabrielu (14), Rozáliu (2) a Valériu (2 mesiace) potom odviezli do lesa. Mama Mária, ktorá na rukách niesla dvojmesačnú Valériu z perinky trhala perie, aby za sebou nechala stopy. Dúfala, že ich podľa toho syn Ján nájde.

Keď sa Ján po oslobodení tábora vrátil späť domov a nikoho nenašiel, sledoval cestičku z peria hlboko do lesa. Podľa nej ich napokon objavil prikryté čečinou. Nemci všetky zastrelili.

„Rómovia sa nesmeli stať príslušníkmi brannej moci.“

Takto sa príbeh v rodine Lackových rozprával z generácie na generáciu. Vera Lacková, režisérka a pravnučka Jána Lacka, zachytila odkaz nielen tohto príbehu v dokumente Ako som sa stala partizánkou.

Rómov v odboji bolo viac, čoho dôkazom sú dobové dokumenty, o ktorých sa hovorí aj vo filme. Mnohé z týchto dokumentov majú pozostalí po partizánoch stále doma. Na Slovensku nemáme múzeum, ktoré by sa

venovalo rómskej kultúre a histórii. Rómovia sa bežne s témou Slovenského národného povstania nespájajú a o ich prínose sa nehovorí.

Prvý Róm v americkej spravodajskej službe

Jediným rómskym partizánom, ktorého príbeh je zachovaný v Múzeu SNP, je Anton Facuna. V slovenskej armáde slúžil v ružomberkom delostreleckom pluku a bojoval aj na východnom fronte proti Rusom. Čo je nezvyčajné, nakoľko Rómovia za Slovenského štátu do armády nerukovali.

Rómovia sa, tak ako aj Židia, nemohli stať príslušníkmi brannej moci. Boli považovaní za „nespolahlivých“, a preto im nesmeli byť zverené zbrane. Svoju aktívnu vojenskú činnosť vykonávali v špeciálnych oddieloch. Konkrétne v VI. prapore Pracovného zboru Ministerstva národnej obrany mali na starosti pomocné zemné a stavebné práce.

Zo slovenskej armády Anton Facuna zbehol k partizánom, keď ho prideliť k technickej brigáde v Taliansku. Neskôr sa pridol k americkej armáde. Bol prvým Rómom v americkej vojenskej spravodajskej službe OSS, ktorá bola predchodcom CIA. U spojencov dostal parašutistický výcvik a krycie meno Novak Tony (Anton Novák).

Operácia Day

Podľa etnografky Zuzany Kumanovej sa na Slovensko vrátil na jar 1944 ako povstalec v rámci operácie Day. Tá bola tvorená 6-člennou výsadbou, v ktorej boli najmä Američania. Facunovou úlohou bolo spravodajsky pokrývať boje slovenského povstania. Bol tiež tlmočníkom pre ďalších amerických výsadkárov.

Získaval informácie o pohybe nemeckých jednotiek, kvôli čomu sa často pohyboval po frontovej línii v prestrojení. Viackrát túto oblasť prekročil, aby získal informácie o pohybe nemeckých vojsk. Mal aj americkú uniformu, ale pri výkone svojich úloh v utajení chodil v civilnom oblečení a s identitou zosnulého letca.

Táto operácia sa však nevydarila, nakoľko ich Nemci zatlačili a výsadkári sa museli skrývať u evanjelického farára v Zvolenskej Slatine. O Antonovi Facunovi sa dokonca rozprávali legendy kvôli jeho aktivitám počas povstania. Podľa jednej z nich bola na jeho hlavu vypísaná aj odmena od Nemcov.

Nemci skrývajúci sa príslušníkov partizánskej skupiny nakoniec chytili aj s ich veliteľom Baranským. Následne ich transportovali do koncentračného tábora Mauthausen, kde boli popravení. Antonovi Facunovi a jednému Američanovi sa však podarilo s fary utiecť a dostať sa späť do Talianska na základňu v Bari.

Boj aj po vojne

Po skončení vojny dostal československú medailu za účasť v SNP a aj uznanie americkej vlády. Po roku 1948 však práve kvôli jeho účasti

Josefovi Serinkovi sa podarilo prepašovať zbraň do tábora Lety, s ktorou chcel brániť svoju rodinu.

v americkej jednotke nemohol pokračovať vo vojenskej kariére. Živil sa ako zememerač, ale aktívne pracoval na zriadení Zväzu československých Cigánov. Rovnako chcel vydať „slovensko-cigánsky slovník“ a knihu o „histórii Cigánov“.

Podľa historičky Anny Jurovej zo Slovenskej akadémie vied mu komunisti túto požiadavku zamietli s odôvodnením nevyhovujúcich stanov. Vedenie KSČ ale už v tej dobe pripravovalo tvrdý asimilačný kurz voči rómskemu obyvateľstvu. Neskôr v roku 1958 sa začalo s politikou rozptylu a odsunu Rómov.

Rómovia v odboji v Česku

Aj v Česku sa rómski partizáni zapájali do odboja. Josefovi Serinekovi, ktorého aj so ženou a piatimi deťmi deportovali do koncentračného tábora Lety, sa po mesiaci a pol podarilo utiecť.

„Anton Facuna chodil v utajení v civilnom oblečení a s identitou zosnulého letca.“

Po úteku sa asi rok skrýval až sa dostal do kontaktu s najväčšou odbojovou organizáciou Protektorátu Čechy a Morava, Rada tří (R3).

Pre ženu a deti sa, po tom ako utiekol, chcel vrátiť a tábor v Letech oslobodiť. Vytvoril aj vlastný 30-členný partizánsky oddiel s názvom Čapajev. Oslobodiť tento tábor sa mu nakoniec nepodarilo a o osude svojej rodiny sa dozvedel až po vojne. Jeho manželka a päť detí sa stali obeťami rómskeho holokaustu.

Podľa českého historika Jana Tesaře, ktorý spracoval spomienky Josefa Serineka, prezývaného „Černý partyzán“, bolo na Slovensku viac rómskych partizánov ako v Česku. „Rómskych partizánov bolo málo, pretože českých Rómov vyvražďili skôr, ako mohli partizánčiť.“ Na Slovensku podľa neho nebola perzekúcia taká dôsledná ako v Česku.

Spomienky Josefa Serineka zaznamenal Tesař ešte v 60. rokoch počas socializmu. Nálada v spoločnosti sa však ani v tomto období nezlepšila a nikto nemal záujem, aby sa Rómovia emancipovali. Vere Lackovej Jan Tesař povedal, že sa mu ostatní historici smiali, že zapisuje príbehy „nejakého cikána“.

Tábor v Letech v okrese Písek bol najprv pracovným táborom a v auguste 1942 bol premenovaný na „Cikánský tábor Lety I“. Deportovali doň výhradne Rómov. Tí boli následne presunutí do iných koncentračných táborov ako Osvienčim.

Za socializmu neboli zásluhy Antona Facunu vnímané pozitívne kvôli spolupráci s OSS.

V neľudských podmienkach tu ľudia často zahynuli ešte pred transportmi.

Obyvatelia príľahlých obcí v tej dobe o ňom hovorili ako o pracovnom tábore. Mali za to, že sú do neho umiestňovaní tí neprispôsobiví, pretože nechceli pracovať. Pamätníci hovoria, že vtedy naozaj verili tomu, že v tábore ich učili pracovať.

Nenávisť aj po rokoch

Na mieste koncentračného tábora v Letech bol v 70. rokoch vybudovaný poľnohospodársky podnik na chov ošípaných. V 90. rokoch sa na tomto mieste vybudoval pomník a v roku 2022 sa začalo s demoláciou bývalého areálu ošipárne. Veľa miestnym sa táto prestavba nepáči a radšej by na mieste bývalého koncentračného tábora videli ošipárne.

Podobné nálady v dokumente badať aj na Slovensku v obci Dolný Turček. Reči o Rómoch v spojitosti s odbojom a Slovenským národným povstaním ani dnes ľudia nechcú počúvať. Starší, ale aj mladí ľudia majú o Rómoch všeobecnú predstavu. Ako hovorí bývalý člen Hitlerjugend v dokumente Very Lackovej o Rómoch: „... tým sa nechce byť ani vojakom, ani nič.“

Verejná mienka o Rómoch sa ani 80 rokov po masovom vyvražďovaní kvôli nenávisti príliš nezmenila. Dokazuje to aj dokument Ako som sa stala partizánkou. Ani obyvatelia obcí, z ktorých v 40. rokoch nacisti deportovali a vraždili Rómov, si, zdá sa, nevzali žiadne ponaučenie. Ponaučenie, kam až môže nenávisť dorásť a kam sme ako ľudstvo schopní klesnúť.

Autor: Adam Kysler
Foto: facebook.com/FilmPartyzanka, filmpartyzanka.eu, Vojenský historický ústav, Česká cikánská rapsodie
Zdroje: Ako som sa stala partizánkou (film), filmpartyzanka.eu, pravda.sk, aktuality.sk, euractiv.sk

RÓMSKY SLOVNÍK

Lačo džives	Dobrý deň	Sar sal?	Ako sa máš?
Lači rat	Dobrá noc	Lačhes	Dobre
Džan devleha	Dovidenia	Sar tut vičines?	Ako sa voláš?
Ha	Áno	Khatar sal?	Odkiaľ si?
Na	Nie	Savo hin idejos?	Aké je počasie?
Na džanav	Neviem	Šukar džives	Je pekný deň
Achajuvav	Rozumiem	Lačo chaviben	Dobrá chuť
Nachajuvav	Nerozumiem	Palikerav	Ďakujem
Kamav tuť	Ľúbim ťa	Nane vaš soske	Nie je začo

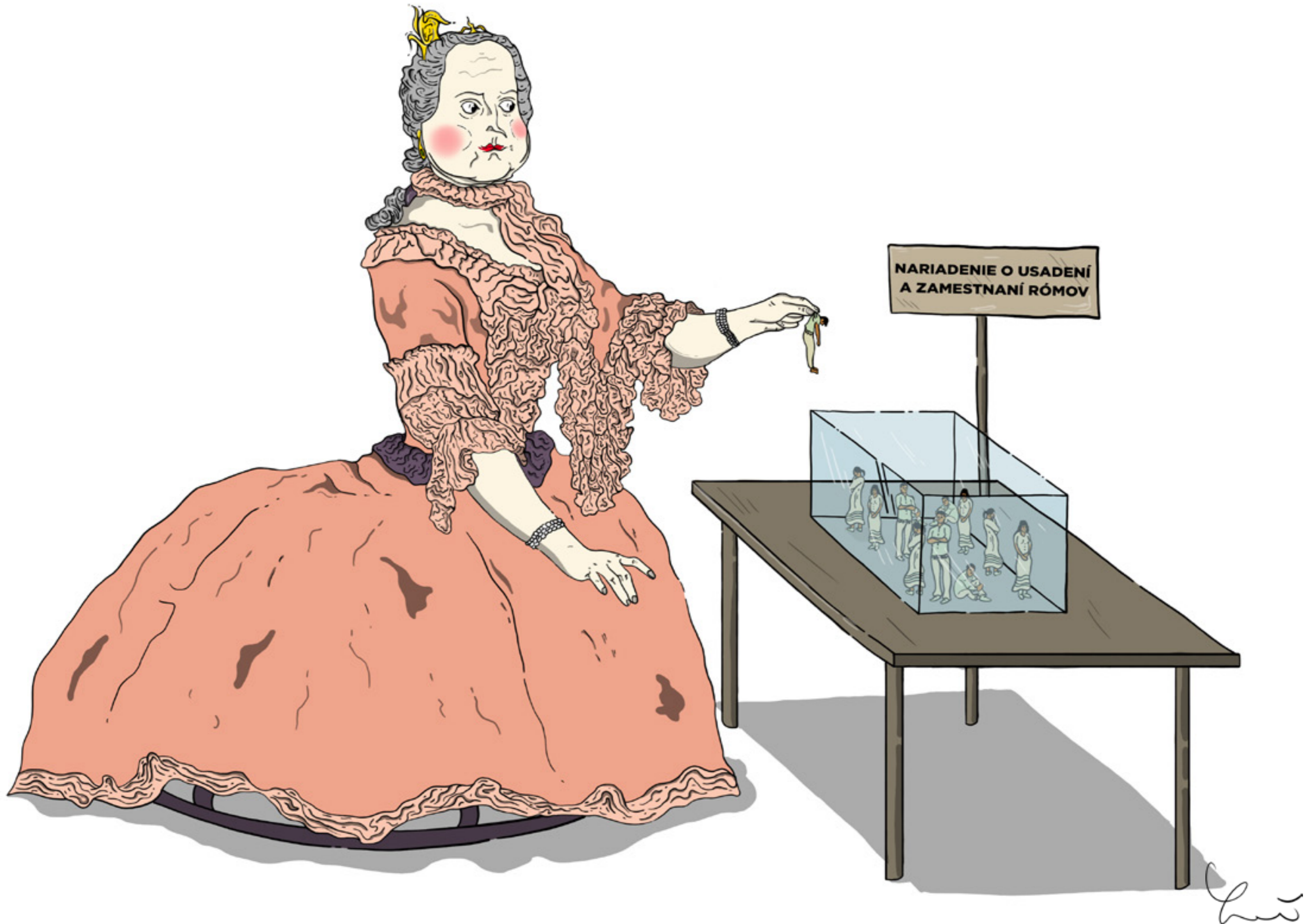

SLOVÁ Z RÓMSKEHO JAZYKA, KTORÉ SA UDOMÁCNILI AJ NA SLOVENSKU

Servus	Ahoj	Veľmi často sa používa na pozdrav medzi priateľmi.
Benga	Policajtí	Odvodné od slova Beng, čo v preklade znamená diabol.
Čhavo	Chlapec	Používa sa aj vo význame frajer/macher.
Čhaj	Dievča	Udomácnilo sa vo forme čaja a používa sa ako synonymum pre pekné dievča.
Chal	Jesť	Známe hlavne vo forme chálovať, teda napchávať sa.
Kérka	Tetovanie	V slovenčine sa toto slovo udomácnilo s rovnakým významom.
Love	Peniaze	V slovenčine sa toto slovo udomácnilo s rovnakým významom.
Čores	Kradneš	V slovenskom slangu poznáme slovo čórka, teda kradnúť.

Ak by ešte vládla Mária Terézia, prišla by som o meno

Rómska otázka nie je len o generáčnej chudobe či vzniku osád. Niekedy je aj o habsburských panovníkoch.

Prvýkrát som počula Kmeťoband spievať Jelem, jelem, keď som mala sedem rokov. So sesternicou sme pretáčali staré kazety, obliekli sa do dlhých sukíeň a zlata. Bublina, v ktorej sme žili, praskala postupne. Potichu. Keď konečne praskla, od hlasnej hudby som sa úplne odosobnila. Ale nikdy som jej neunikla. Až teraz po rokoch si uvedomujem, že som pred ňou vôbec utekať nemala.

Hudba a tanec boli pre Rómov vstupenkou do Európy. V 18. storočí začali v Uhorsku vznikať prvé „cimbalovky“. Mať v tom čase v podniku rómskeho umelca bola prestíž a Európania ich boli ochotní akceptovať. Bohužiaľ, nie úplne.

Zoberme si ako príklad takú Máriu Teréziu, ktorá Rómom zakázala čokoľvek rómske – oblečenie, jazyk, ale aj ich mená. Pokúsila sa aj o reguláciu.

Rómovia sa mali usadiť v novovybudovaných kolóniách a bývať po boku nerómskych obyvateľov. Samozrejme, len ak by sa tvárili, že sú bieli.

Habsburská panovníčka dokonca chcela „odoberať“ rómske deti z rodín. (Zrejme sa jej tých 16 vlastných mánilo). Drastické? Umožňoval to aj „zákon o potulných cigánoch“ z roku 1927. Rómovia museli mať v Československu špeciálny preukaz totožnosti tzv. „cigánsku legitimizáciu“. Týmto historickým exkurzom chcem vlastne povedať, že diskriminácia siaha oveľa ďalej, než len po rómsky holocaust. A pretrváva dodnes.

Babka mi vždy vravela, že ak sa priznám, že som polovičná Rómka, tak „mi je koniec“. Ja som sa však nikdy priznávať nemusela. Ľudia ma nikdy nesúdili pre moju etnickú príslušnosť. Nemali na to dôvod – som biela a mám meno po otcovi (nie Rómovi).

Do svojich 18-tich rokov som zásadne nikdy zlato nenosila. Rómcine a hallgatám som sa vyhýbala obľúkom. Bála som sa, že sa mi stane to, čo sa každý deň deje mojim strýkom, ktorí nie sú bieli.

Bála som sa, že ak spravím chybu, ľudia to budú pripisovať tomu, že som Rómka. Bála som sa šikany. A tak som ostala na pomedzí. Doma som bola rakli (biele dievča, pozn. red.) a vonku biela Rómka.

Seburčenie je komplikovaná vec. Prichádzajú s ním aj filozofické otázky – vzali by ma do Auschwitzu tiež? Musela by som sa vzdať mena? Očakávali by odo mňa hudobný talent? Iracionálne myšlienky sa prenásajú z generácie na generáciu, ale vždy bez odpovede.

Urobila som chybu. Zaprela som sebe čokoľvek rómske. Jazyk, oblečenie a napokon aj meno. Za vlády Márie Terézie, by som zrejme bola etnický ideál. Dnes som len dieťa, ktoré sa schováva za dlhou sukňou. Postupne sa ale učím opäť pretáčať kazety. Pretáčajte spolu so mnou. “

Autorka: Bernadetta Čaranová

Lacné podplácanie voličov nás môže vyjsť draho

Obedy zadarmo, zvyšovanie dôchodkov, zľavy za účasť na voľbách či rovno finančná odmena. Ukazuje sa, že do predčasných volieb ostáva až príliš veľa času.

Hoci sa predvolebná kampaň oficiálne ešte nezačala, politici už rozhodli siete. Na vylievanie vedier špiny si ešte počkajú. Teraz si držíme klobúky pred tou „ľúbivejšou“ časťou. Populistické preteky sa v našej malebnej krajinke stali národným športom. Výnimkou nebudú ani septembrové voľby. Aj keď to možno tak nevyzerá, politici sa ešte len rozcvičujú.

Za pomyselnú spúšť na štartovacej pištoľi potiahla Sme rodina s obedmi zadarmo. Drahá nevesta prišla s rovnako drahým návrhom. Hoci ženích najprv krútil hlavou nad jej rozmarom a hovoril o zodpovednosti, nakoniec ho (tak, ako vždy) obmäkčila.

Napokon aj sám rezignoval na chvíľkovú slabosť rozumného hospodárenia a do podateľne pristál hádam najabsurdnejší návrh zákona. Rozdávanie 500 eur za účasť na voľbách dokonale ilustruje Matovičovu politickú kariéru. Žiaden z jeho nápadov nie je tak šialený, aby sa nemohol stať realitou. Americký sen na Slovensku.

Ale teraz vážne. Matovičov cirkus už divákov nezaujíma, a tak si doň pozýva štatistov. Platených z peňazí nás všetkých. Otázkou ostáva, ako si budú plniť svoju zodpovednú úlohu. To, či volič naozaj zakrúžkuje kandidáta alebo do urny vhodí len prázdny papier v obálke, je vedľajšie. Rovnako, ako to, odkiaľ na tento senzáčný nápad vezmeme peniaze – konkrétne 1,5 miliardy eur.

Touto hádankou si však hlavu trápiť nemusíte. Náklady vraj vykryje sumou, ktorú by Fico s Pellegrinim rozkradli za pol roka. Lekári, s ktorými sa nedokázal dohodnúť na zvýšení plátov sa len chytajú za hlavu.

S blížiacim sa termínom volieb si, po štyroch rokoch, spomenul na svoju dávno zabudnutú agendu. Keď sa chudobným dáva, treba aj bohatým brať. A tak oprášil návrh, vďaka ktorému sa majú poslancské platy znížiť o 3 000 eur. Zaklincoval ho dorovnaním platu od hnutia či politickej strany.

Ani opozícia nehrá čistou hru. Pellegriniho Hlas si spomenul na dôchodcov, tak, ako to pred voľbami už býva zvykom. Mimoriadna valorizácia a rozmrzenie minimálnych dôchodkov však majú v kríze svoje opodstatnenie. Škoda, že prichádzajú až teraz. Prekvapivé to ale nie je, veď v Hlase ešte len nedávno zistili, koľko stojí mlieko či maslo.

Skutočné preteky sa začnú čoskoro. Prezidentské voľby v Česku ukázali, čo môžeme očakávať. Boj o medailu bude tvrdý. Časť opozičnej politickej scény už vyťahuje

z rukáva starú známu kartu, ktorou zatlačí na citlivé miesto. Strach. Z vojny, mobilizácie, migrantov a bohvie, z čoho všetkého ešte. Náznaky môžeme vidieť už teraz.

Paniku prikrmujú Putinovi posluhovači (alias bojovníci za mier) zo Smeru či Republiky. Je viac než isté, že naďalej budú zväčšovať priepasť medzi dvomi tábormi, ktoré už teraz ťažko hľadajú spoločnú reč.

Do predčasných volieb, ak ich vôbec možno takto nazvať, ostáva sedem mesiacov. Je to príliš veľa času na to, aby politici otrávil aj tú časť spoločnosti, ktorá to ešte nevzdala, a aby ruinovali verejné financie. Bude nás to stáť veľa; a nielen peňazí.

Môžeme len dúfať, že po voľbách neostane iba prázdna špajza a vyľudnená krajina. “

Autorka: Viktória Revajová

Bezdomovecťo, negatívny fenomén 21. storočia

Ľudia sa často ocitnú na ulici kvôli okolnostiam, ktoré nemajú šancu ovplyvniť. Keď sa snažia zo zúfalej situácie dostať, narážajú na systémové prekážky. Sú preto odkázaní na pomoc tretieho sektora.

Aký obraz si predstavíte, keď počujete pojem človek bez domova? Väčšina z nás si možno vybaví päťdesiatročného muža pod vplyvom alkoholu ležiaceho na ulici. V skutočnosti však ide o širšiu skupinu ľudí. Na ulici sa ocitajú odchovanci detských domovov, ženy, ktoré ušli z násilného vzťahu, seniori či celé rodiny s deťmi.

Príčiny sa rôznia od prípadu k prípadu. Väčšinou ide o kombináciu viacerých problémov. „Závislosti sú v oveľa menšej miere príčinou bezdomovectva, ako sa to v spoločnosti často vníma. Naopak, sú následkom bezdomovectva,“ hovorí riaditeľka OZ Proti prúdu Nina Beňová.

Potvrdzujú to aj dáta Inštitútu pre výskum práce a rodiny. Medzi štyri hlavné príčiny straty bývania patrí odchod z rodičovského domu, rozpad manželstva, vysťahovanie kvôli zadlžovaniu a odchod kvôli problémom v rodine.

Nikdy nemal vlastný domov

Z výskumu a sčítania ľudí bez domova v Bratislave z roku 2016 vyplynulo, že každý druhý dospelý človek sčítaný v zariadení dočasného bývania nikdy v minulosti nemal vlastné bývanie. Andrej je jedným z nich. Na ulici skončil, keď mal 18 rokov. Od detstva ho týral otec. Priväzoval ho k radiátoru a mlátil. Fyzické násilie časom vyústilo až k vyhrážkam

smrťou a Andrej z nevhodného prostredia rodičovského domu ušiel. Najskôr vyhľadal pomoc u vzdialenej rodiny, no aj odtiaľ musel časom odísť a postaviť sa na vlastné nohy. Našiel si prácu, avšak zamestnávateľ za neho neplatil odvody do zdravotnej a sociálnej poisťovne. Zistil to, keď mu vznikol dlh, ktorý nebol schopný splácať. „Najskôr som nevedel, čo robiť. Potom som sa dozvedel, že môžem vyhlásiť osobný bankrot a postupne si splácať dlhy,“ hovorí.

„Chýba nám systémový prístup k téme prevencie a ukončovania bezdomovectva.“

Tri roky si zarába predajom časopisu Notabene a účinkovaním v komparzoch, k čomu sa dostal vďaka OZ Proti prúdu. „Neostávalo mi nič iné, len odraziť sa od dna a bojovať. Odtedy predávam Notabene, cítim, že pohľad ľudí na mňa sa zmenil a viac si ma vážia,“ hovorí. Andrej nemal štandardnú štartovaciu čiaru ako majorita, no má rovnaké potreby a sny.

Občianske združenie Proti prúdu už viac ako 20 rokov pomáha ľuďom s riešením náročnej sociálnej situácie. Prostredníctvom programu Notabene im dáva možnosť zárobku dôstojným spôsobom. Rokmi sa rozšíril do

viacerých slovenských miest a v súčasnosti je do programu zapojených vyše 300 klientov.

Na území Bratislavy pôsobia aj organizácie Depaul Slovensko a Vagus, ktoré poskytujú široké spektrum služieb, od nízkoprahových až po bývanie. „Ľudia sa na nás obracajú so základnými potrebami. Hľadajú bezpečné miesto, v ktorom sa môžu vyspať, osprchovať, najesť a dostať sa k sociálnemu poradenstvu,“ hovorí riaditeľ Depaulu Jozef Kákoš. Ich cieľ je jasný – pomáhať ľuďom získať opäť domov. Najväčšia šanca na ukončenie bezdomovectva jednotlivca je vtedy, ak sa ho podarí zachytiť v ranom štádiu.

Väčšinu života prežil na ulici

So svojou skúsenosťou s bezdomovectvom sa s nami podelil aj Pavol, ktorý už 28 rokov nemá domov. „Najťažšie je prežiť zimu,“ vraví. S kamarátom si prenajali garáž, v ktorej spolu prebývali. Bez kvalitného spacáku by však obdobie zimných mrazov nezvládol.

„Ďalším problémom je nájsť si prácu,“ vysvetľuje. K jeho neľahkému osudu sa pridalo aj zdravotné postihnutie. Po autonehode čiastočne prišiel o zrak aj o sluch, čo jeho možnosti zamestnať sa ešte väčšmi zužuje. „V podchode na Trnavskom mýte som pracoval ako upratovač. Na hodinu som zarábala

2,80 eur. Nedá sa z toho vyžiť. Zajtra mám nastúpiť do novej práce, kde by som mohol zarobiť už viac,“ zdôveruje sa, „väčšina ľudí, ktorí žijú na ulici, má dlhy a musí ich splácať. Je to veľmi ťažké. Dva roky som nedostal väčšiu výplatu ako 220 eur, lebo všetko ostatné išlo exekútorom.“

Počet ľudí bez strechy nad hlavou stúpa

Aj napriek tomu, že časť spoločnosti vníma bezdomovecťo ako zlyhanie jednotlivca, ide o negatívny fenomén 21. storočia. So zvyšujúcim sa počtom ľudí bez domova nezápasí len Slovensko, ide o celosvetový problém. Len za posledných desať rokov v Európe stúpol počet ľudí, ktorí prespávajú na ulici o 70 percent. Ide o 700 000 ľudí.

„Bezdomovecťo má devastačné účinky na zdravie človeka aj na jeho pocit dôstojnosti.“

Na Slovensku máme o počte ľudí bez domova staršie dáta. „Posledný dostupný odhad je zo Sčítania ľudí, domov a bytov z roku 2011 a hovorí o približne 23 000 ľuďoch bez domova. Nezapočítava však ľudí žijúcich na ulici, teda bez prístrešia. Ide o ľudí, ktorí bývali v zariadení dočasného ubytovania alebo v nevyhovujúcom bývaní,“ vysvetľuje výskumníčka IVPR Darina Ondrušová. V roku 2021 bolo ďalšie sčítanie, no dáta o ľuďoch bez domova zatiaľ dostupné nie sú.

Okrem toho boli aj výskumy na lokálnej úrovni. Výsledky hovoria, že v hlavnom meste žije 2 064 ľudí bez domova. Mimovládne

organizácie však odhadujú, že počet môže byť v súčasnosti dvojnásobný.

Reálne čísla môžu byť vyššie

Európska definícia bezdomovectva vychádza z troch oblastí. Ak niektorá z nich chýba, môžeme hovoriť o hrozbe straty bývania alebo o bezdomovectve. Keď sa na problém pozrieme z tohto hľadiska, ľudí bez domova môže byť na Slovensku násobne viac. „Máme veľmi veľké množstvo ľudí na hranici chudoby, z ktorej je krátká cesta k bezdomovectvu a prepadnutiu cez sito sociálnej pomoci,“ hovorí sociálna pracovníčka Vagusu Karin Štrofová.

„Keď sa človek ocitne bez prístrešia, je to často vyvrcholením toho, že žil v neistom alebo nevyhovujúcom bývaní,“ vysvetľuje Ondrušová. Bezdomovecťo je traumatizujúca skúsenosť, z ktorej je náročné dostať sa bez účinnej pomoci.

„Keď už nejaká domácnosť, rodina alebo jednotliviec skončia na ulici, má to katastrofálne následky. Bezdomovecťo má veľký dosah na človeka vo všetkých rovinách, ktoré si dokážeme predstaviť,“ približuje Beňová.

Život bez strechy nad hlavou nepriaznivo vplyva na zdravie človeka a skracuje jeho dĺžku života. Podľa viacerých zahraničných výskumov sa ľudia bez domova nedožijú viac ako 50 rokov. „Bezdomovecťo má devastačné účinky na zdravie človeka aj na pocit dôstojnosti,“ dodáva Vachnová.

„Chýba nám systémový prístup k téme prevencie a ukončovania bezdomovectva,“ hovorí

Ondrušová. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny od roku 2019 pracovalo na príprave národnej koncepcie prevencie a ukončovania bezdomovectva v spolupráci s neziskovými organizáciami. Dokument prešiel aj medzirezortným pripomienkovým konaním a nič nebránilo tomu, aby bol prijatý.

Do dnešného dňa sa tak však nestalo. V súčasnosti už poverená vláda na to nemá kompetencie a Slovensko má preto pozastavené eurofondy na znižovanie chudoby.

Odborníci hovoria o bezdomovectve ako o najextrémnejšej forme sociálneho vylúčenia. Život na ulici si nikto nevyberá dobrovoľne, môže sa to stať komukoľvek z nás. „Ak vám cesta k bezdomovectvu trvala 5 rokov, tak z ulice vám bude trvať dvakrát toľko,“ konštatuje Štrofová.

Dostať sa zo špirály problémov, ktoré stav bezdomovectva sprevádzajú, si vyžaduje nadľudský výkon. Obzvlášť, ak sa legislatíva tvári, že takíto ľudia neexistujú.

Autorka: Viktória Revajová
Foto: atteliér/Viktória Revajová,
atteliér/Rastislav Kupšo

CELÝ ČLÁNOK NA WEBE

www.attelier.sk/bezdomovecťo-negativny-fenomen/

EURÓPSKA DEFINÍCIA BEZDOMOVECTVA A VYLÚČENIA Z BÝVANIA (ETHOS)

- Osoby bez prístrešia** - žijú na ulici a v nocľahárňach. Ide o najviditeľnejšiu formu bezdomovectva.
- Osoby bez bývania** - žijú v zariadeniach dočasného bývania (ubytovne, útulky).
- Osoby s neistým bývaním** - nemajú právnu istotu na bývanie. Môže ísť o ľudí, ktorí prespávajú u svojich známych alebo nemajú nájomnú zmluvu.
- Osoby s nevhodným bývaním** - žijú v nevyhovujúcich podmienkach (preplnené byty, technicky nevyhovujúce príbytky).

- Fyzická oblasť** - mať primerané bývanie, ktoré môže osoba a jej rodina užívať.
- Sociálna oblasť** - mať priestor pre vlastné súkromie s možnosťou sociálnych vzťahov.
- Právna oblasť** - mať právny nárok na užívanie obydlija.

Hoci Pavol roky žije v nevhodných podmienkach, nestráca optimizmus.

Red Bull Gaming Hub Trnava otvára svoje brány

Fakulta masmediálnej komunikácie sa môže pýšiť prvým špecializovaným strediskom. Služiť bude nadšencom elektronických športov, ktorí miestnosť navštívia aj pri rôznych turnajoch a podujatiach. Stredisko pomôže tiež pri výučbe a pri tréningu e-športových tímov. Okrem toho, študentom Teórie

digitálnych hier sa možno bude ľahšie vyberať voliteľný predmet. Prvá miestnosť, ktorá podporuje čoraz populárnejšie elektronické športy, vznikla v spolupráci s Red Bull Slovensko, LanCraft, Yenkee a FMK UCM v Trnave.

Autorka: Mária Greifová
Foto: Sandra Struhárová

Inflácia a vysoké ceny potravín sa dotýkajú aj študentov. Koľko zaplatia za teplý obed?

Posledné mesiace sa situácia na poli cien potravín zhoršuje. To má dopad aj na výdavky študentov vysokých škôl. Zdražovanie sa totiž týka tiež univerzitných jedální.

Energetická kríza už potrčila nárastom cien za plyn a elektrinu nielen študentov. Univerzity zareagovali zvyšovaním poplatkov za internátne ubytovania. Od začiatku zimného semestra školského roka 2022/23 si študenti museli za bývanie v internátoch aj podnájmoch priplatiť.

Inflácia ide ruka v ruke so zvyšujúcou sa cenou potravín

Predseda Slovenskej aliancie moderného obchodu Martin Krajčovič pre TASR uviedol: „V prvom rade je treba povedať, že inflácia vznikla mimo Slovenska, prevažne zvýšením cien energií na svetových burzách a zvyšovaním cien komodít po začatí ruskej agresie na Ukrajinu.“ Podľa jeho slov sú to všetko určité položky, ktoré vplývajú na výrobné ceny a neskôr aj na tie predajné.

Infláciu počas februára zvyšovali najmä zložky základnej spotreby, ako potraviny a energie. Analytik Lubomír Koršňák pre TASR povedal, že potraviny v porovnaní s januárom v priemere zdraželi o 1,7%. „Dynamika ich medziročného rastu tak ostala nezmenená na úrovni 28,6%. Potraviny tak boli naďalej zodpovedné za tretinu medzimesačne a približne 40% medziročnej inflácie,“ vysvetlil.

Potvrdzujú to aj dáta Štatistického úradu SR, podľa ktorého mali najväčší vplyv na infláciu rastúce ceny

potravín. Výdavky sa najviac zvýšili kvôli zdražovaniu potravín ako chleba a obilniny o 2%, potom nárast cien zeleniny o 9,9% a zvýšenie cien cukru a cukrovín o 2,4%. „Ceny mlieka, syrov a vajec v porovnaní s januárom boli vyššie o 0,8% (klesli ceny masla), ale tempo rastu bolo najnižšie od januára 2022. Ceny ovocia klesli o 1,5% a opäť viac vzrástli ceny nealkoholických nápojov o 3,5%,“ uviedol ŠÚ SR.

Dotácie od štátu stagnujú

K zdražovaniu museli v dôsledku zvyšovania cien potravín a energie pristúpiť aj prevádzky, ktoré zabezpečujú stravu študentom. Začína byť čoraz viac náročné navariť za výhodnejšiu cenu. Univerzitné jedálne hlásia, že dotácie na stravovanie od štátu ostávajú rovnaké aj napriek vysokej miere zvyšovania cien.

Študentská rada vysokých škôl informovala: „Príspevok na stravovanie na hlavu študenta sa od 1. januára 2019 určuje vo výške 1,30 € a možno ho aplikovať iba v prípade, keď hodnota jedla je najmenej 1,50 €.“

ŠRVŠ od štátu požadovala zvýšenie dotácie na stravu pre študentov. Tá začiatkom roka vzrástla o 10 centov. Opätovným výzvam od zástupcov študentov o navýšenie už Ministerstvo školstva nevyhovelo, informoval spravodajský portál RTVS.

Koľko zaplatí študent v univerzitnej jedálni?

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave nie je výnimkou. „Zdražovanie potravín jednoznačne ovplyvnilo aj jedáleň Top relax UCM. Od januára je cena pre študenta za obedové menu 5,10 €,“ pre atteliér uviedla prevádzkarka jedálne UCM Šugová. Taktiež priblížila, že to zahŕňa polievku, jedno hlavné jedlo, šalát a nápoj.

Ceny obedov by sa podľa jej slov v priebehu roka už nemali zvyšovať. Vysvetlila: „Študent má na stravu dotáciu v hodnote 1,50 € a 3,60 € si musí doplácať na kase.“ Niektoré univerzitné jedálne ako možnosť zvažovali objednanie jedál vopred, avšak podľa slov Šugovej to nie je pre jedáleň Top relax UCM alternatívou.

Jedno obedové menu v priemere vyjde na 4,50 €. Podľa dostupných informácií je na tom zatiaľ najlepšie Farmaceutická fakulta v Bratislave. Tam študenti za obed zaplatia 3,80 €. Dostupné zdroje tiež uvádzajú, že študenti si v študentskej jedálni Eat and Meat na Mlynoch musia zaplatiť 4,10 €.

Autorka: Dominika Žvercová
Foto: TASR
Zdroj: teraz.sk, slovak.statistics.sk,
spravy.rtvs.sk, srvs.eu,
brainee.hnonline.sk

Na obedy do jedálne sa nám už pomaly ani neoplatí chodiť, zhodujú sa študenti UCM

Zdražovanie potravín a energií vo svete a na Slovensku sa dotklo aj obedov na našej univerzite. Siedmich študentov UCM sme sa spýtali, do akej miery to je pre nich problém. V ankete sa nenachádzajú fotografie respondentov, pretože študenti odmietli publikovanie ich tváre.

Anastázia, 2. Bc., KOMU FMK

Vnímam to tak, že z pohľadu študentov to určite nie je veľmi výhodné. Keďže si uvedomujem, že každý študent, tak ako ja, má svoj obmedzený počet finančných prostriedkov. Je pre nás výhodnejšie, keď je strava cenovo dostupnejšia, to je samozrejmé. Ale na druhú stranu, pokiaľ kvalita obedov je vyššia, tak si myslím, že je v poriadku, keď sa žiada od študentov vyššia cena. Čiže v konečnom dôsledku je pre mňa dôležité vyváženie ceny a kvality obedov. V tom vidím osobne najväčší význam.

Timotej, 1.Bc., AMES FMK

Osobne ma ovplyvnilo zvýšenie cien v školských jedálňach celkom výrazne. Vzhľadom k tomu, že nepochádzam zo Slovenska a bývam na internáte, tak to negatívne zasiahlo najmä moje financie. Moji príbuzní mi z domu posielajú peniaze a z toho, čo pravidelne dostávam, musím dokázať vyžiť. Keď sa zvýšia náklady na stravu, tak bohužiaľ, musím z rozpočtu na iné aktivity ubrať. Podľa mňa by bolo dobré, keby sa ceny obedov prehodnotili a boli dostupnejšie pre študentov.

Barbora, 2. Mgr., katedra anglistiky a amerikanistiky FF

Keď to porovnáam s prvým rokom, keď som sem prišla tak je to oveľa viac. Vtedy som platila okolo 2 eur a teraz je to už 3, 60 €. Viem ale, že to ide ruka v ruke s celkovým zdražením potravín, takže to vnímam ako jeho súčasť. Určite by bolo pre študentov výhodnejšie, ak by boli obedy lacnejšie, žiaľ, nezmeníme to. Čo sa týka môjho rozpočtu, tak ma to veľmi neovplyvnilo, keďže cena lístkov sa zvyšovala postupne a nie nárazovo.

Obedy si nosím buď so sebou z domu, alebo sa najem až po príchode zo školy, vraví študentka Nina.

Veronika, 2. Mgr., MARK FMK

Ovplyvňuje ma to celkom výrazným spôsobom. Pred zdražením som pravidelne chodievala na obed v školských jedálňach. Vždy keď som mala deň naplnený prednáškami, tak som túto možnosť využila. Avšak v aktuálnom letnom semestri som sa kvôli vyšším cenám prestala do jedálne chodiť. Z môjho pohľadu sa to pre študentov už pomaly ani neoplatí. Radšej si kúpim bagetu a vydržím domov, kde sa najem.

Ďalší problém, čo sa týka obedov je, že si musím naraz zakúpiť päť lístkov. Nie je možné kúpiť napríklad jeden alebo dva zvlášť. To dokopy predstavuje už celkom vysokú sumu s ohľadom aj na všeobecné zdražovanie. Nehovoriac o tom, že to je častokrát aj nepraktické a nedá sa presne vypočítať, koľko obedov som schopná „minúť“, a predísť tak nevyužitíu lístkov.

Nina, 3. Bc., KOMU FMK

Zdražovanie obedového menu v jedálni ma osobne neovplyvnilo, keďže túto možnosť stravovania nevyužívam. Maximálne si počas prestávky odskočím kúpiť niečo malé ako bagetu či slané alebo sladké pečivo. Obedy si nosím buď so sebou z domu, alebo sa najem až po príchode zo školy.

Mária, 3. Bc., Katedra rusistiky FF

Zdražovanie ma ovplyvnilo značným spôsobom. Odkedy stúpili ceny obedov, tak som na ne prestala chodiť. Rozumiem, že v dôsledku inflácie zdražuje aj obedové menu, ale vzhľadom na cenu, ktorú by som musela platiť, sa mi neoplatí stravovať v školskej jedálni.

Spolu s dvomi spolužiačkami si prenajímame byt v Trnave a tam si pravidelne varím. To čo si v priebehu týždňa stihnem pripraviť, si nosím so sebou do školy, ak máme dlhý deň. Ak je kratší, tak radšej vydržím a najem sa doma.

Lenka, 3. Bc., katedra anglistiky a amerikanistiky FF

V školskej jedálni sa pravidelne stravujem už od prvého ročníka. Môžem teda povedať, že dokážem porovnať vývin cien a možno aj kvality. Na jednej strane rozumiem, že všetko v aktuálnej dobe ide hore, ceny potravín aj ceny energií. Takže bolo len otázkou času, kedy sa to výraznejšie odzrkadlí aj na cenách študentských obedov.

Na druhej strane, ocenila by som, keby univerzita podnikla nejaké kroky či ústupky pre študentov, ktorí pochádzajú z nižších sociálnych vrstiev a musia počítať každé euro. Ja mám to šťastie, že moji rodičia si to môžu dovoliť, ale uvedomujem si, že nie každý má také možnosti.

Autorka: Lucia Bakusová
Foto: TASR, Natália Ševčíková

V jedálni Top relax UCM študenti za obedové menu zaplatia 5,10 eur.

BUDEŠ TY NÁŠ

SHOOTY?

Nová správa

Od: redakcia@attelier.sk

Predmet: **Hľadáme teba**

Máš široký spoločenský rozhľad a neunikne ti žiaden vtipný detail? Vo voľnom čase si kreslíš do svojich zošitov všetko, čo ti v tú chvíľu napadne? Kamarátiš sa s grafickými programami? Alebo uprednostňuješ klasiku v podobe ceruzky?

Ozvi sa nám na

redakcia@attelier.sk

Tvoj časopis,

atteliér

Pokiaľ si odpovedal áno, tak hľadáme práve teba! V atteliéri nám chýba niekto, kto nám aj so štipkou sarkazmu a irónie vystihne aktuálnu situáciu. Budeš ty náš Shooty?

FREJM ŠTUDENTSKÝ FESTIVAL FILMU & VIDEO

JONÁŠ KARÁSEK & TOMÁŠ DUŠIČKA
O FILME INVALID

27. APRÍL KINO OKO

FILMY DIGITÁLNE HRY DISKUSIE

ÜCM

ÜCM FMK

atteliér

CHILL
POINT

filmarina_